

RAYMOND WILLIAMS
Kültür ve Toplum: 1780-1950

RAYMOND WILLIAMS 1921'de Galler'deki Pandy köyünde bir demiryolu işçisinin oğlu olarak dünyaya geldi. Cambridge Üniversitesi'nde okurken Genç Komünistler'e katıldı ve gazeteciliğe başladı. 1941'de üniversiteden ayrılarak savaşa katıldı. 1946'da Cambridge'e dönerek eğitimini tamamladı. Oxford Üniversitesi bünyesinde yetişkinlere yönelik bir eğitim programında ve İşçi Eğitim Birliği'nde öğretmenlik yaptı. *Politics and Letters* (1946-1948) dergisinin yönetmenliğini yürüttü. Sovyetik doktrinler komünizme alternatif olarak "yeni solu" geliştirecek olan *New Left Review* dergisini kurdu. Tiyatro ve edebiyat eserlerini siyasi ve toplumsal bağlamları içinde inceleyen birçok çalışma yaptı: *Reading and Criticism (Okuma ve Eleştiri)*, 1950), *Drama from Ibsen to Eliot (Ibsen'den Eliot'a Tiyatro)*, 1952), *Drama in Performance (Tiyatro Eserinin İcrası)*, 1954) bu alanda kaleme aldığı önemli eserleri arasındadır. 1958'de yayınlanan *Kültür ve Toplum: 1780-1950* kitabı, toplumları kültürleri üzerinden inceleyen kültürel materyalizmin ve çağdaş kültürel çalışmalar disiplininin kurucu eserlerinden oldu. 1961'de Cambridge Üniversitesi'ne davet edildi ve üniversitenin tiyatro bölümünde profesör oldu. *Kültür ve Toplum*'un devamı olarak yazdığı *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı* ([1976] İletişim Yayınları, 2005) İngilizcedeki bazı kilit kavramların tarihsel gelişimini izleyerek bir İngiliz kültür tarihi ortaya koyuyordu. 1973'te edebiyat kuramıyla ilgili eseri *The Country and the City (Taşra ve Kent)* kitabını çıkardı. 1960'ların sonu ile 1970'lerde, gelişmekte olan iletişim teknolojileriyle ilgilenmeye başladı ve *Television: Technology and Cultural Form (Televizyon: Teknoloji ve Kültürel Form)*, 1974) kitabını yazdı. *Marksizm ve Edebiyat* (1977), *Kültür ve Materyalizm* (1980) ve *The Politics of Modernism (Modernizmin Politikası)*, 1989) kitaplarıysa Raymond Williams'ın postmodernizme karşı kaleme aldığı ve 20. yüzyılda sanat tarihine damgasını vurmuş olan "modernizm" ve "avangard" kavramlarını aydınlatığı kitaplardır. Williams, kuramsal eserleri dışında çok sayıda roman da kaleme aldı; tamamlanmadan kalan ve sonradan iki cilt halinde yayınlanan *The People of the Black Mountains (Black Mountains Halkı)* başlıklı tarihî romanı üzerinde çalıştığı sırada, 1988'de hayatını kaybetti.

sanathayat
DİZİ EDİTÖRÜ Ali Artun

Blake ve Wordsworth, Shelley ve Keats gibi şairler kadar zamanlarının toplumuyla derinden ilgilenmiş, kendilerini onu incelemeye ve eleştirmeye hasretmiş pek az yaratıcı yazar kuşağı vardır. Gelgelelim, böylesine aşikâr, kanıtlanması bu kadar kolay olan bu olgu, zamanımızın o popüler ve genel “romantik **sanatçı**” kavramıyla pek bağdaşmaz – üstelik söz konusu kavram, paradoksal biçimde, esas itibarıyla tam da aynı şairlerin incelenmesinden türetilmiştir. Bu kavramlaştırmaya göre, şair, **sanatçı**, toplumsal meseleler ve politika gibi kaba maddiyatla ilgili konulara doğası gereği kayıtsızdır; o kendini, doğal güzellik ve kişisel duygular gibi esaslı konulara adar. Bu paradoksa sebep olan bazı unsurlar, bizzat romantik şairlerin eserlerinde de görülebilir; ancak, doğal güzelliğe gösterilen ilgi ile yönetime gösterilen ilgi arasında, ya da kişisel duygu ile toplumdaki insanın doğası arasında karşıtlık olduğu varsayımı daha sonra gelişmiştir.

19. yüzyılın sonunda birbirinden ayrı ilgi alanları olarak görülen şeyler, yani insanın aralarında seçim yapmasını gerektiren ve bu seçimi yapmakla kendisinin ya şair ya da sosyolog olduğunu ilan ettiği farklı ilgiler, yüzyılın başında genelde iç içe geçmiş ilgiler olarak görülüyordu: Kişisel duygular hakkında varılan bir yargı toplum hakkında bir yargı oluyor, doğal güzelliğin gözlenmesi ister istemez insan hayatının bütününe dair ahlaki bir göndermede bulunuyordu.

Raymond WILLIAMS

RAYMOND WILLIAMS

Kültür ve Toplum: 1780-1950

Culture and Society: 1780-1950

ÇEVİREN Uygur Kocabaşoğlu

Culture and Society: 1780-1950

© 1975 Raymond Williams

Bu kitabın yayın hakları Anatolia Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Penguin Random House'un alt markası olan
Vintage/Chatto&Windus'tan alınmıştır.

İletişim Yayınları 2519 • sanat**hayat** dizisi 40

ISBN-13: 978-975-05-2237-6

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Elçin Gen

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

*Merryn, Ederyn ve
Gwydion Madawc'a...*

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	11
Yeni Baskıya Önsöz.....	15
Tarihlere Dair Çerçeve.....	21
Sunuş.....	23

BİRİNCİ KISIM

Bir 19. Yüzyıl Geleneği

Karşıtlıklar.....	35
• Edmund Burke ve William Cobbett.....	35
• Robert Southey ve Robert Owen.....	58
Romantik Sanatçı.....	73
Bentham ve Coleridge Üzerine Mill.....	97
Thomas Carlyle.....	127
Sanayi Romanları.....	149
• <i>Mary Barton</i> (1848).....	149
• <i>Kuzey ve Güney</i> (1855).....	154
• <i>Zor Zamanlar</i> (1854).....	156

• <i>Sybil, ya da İki Millet</i> (1845).....	161
• <i>Alton Locke, Terzi ve Şair</i> (1850).....	165
• <i>Felix Holt</i> (1866).....	168
J.H. Newman ve Matthew Arnold.....	179
Sanat ve Toplum: Agustus Welby Pugin, John Ruskin, William Morris.....	207

İKİNCİ KISIM

Ara Dönem

W. H. Mallock.....	251
“Yeni Estetik”.....	257
George Gissing.....	267
Shaw ve Fabianlık.....	279
Devleti Eleştirenler.....	289
T.E. Hulme.....	297

ÜÇÜNCÜ KISIM

20. Yüzyıl Düşünceleri

D.H. Lawrence.....	307
R.H. Tawney.....	329
T.S. Eliot.....	345
İki Edebiyat Eleştirmeni.....	367
• I.A. Richards.....	367
• F.R. Leavis.....	378
• “Organik” Kelimesi Üzerine Bir Not.....	392
Marksizm ve Kültür.....	395
George Orwell.....	423

Sonuç.....	437
• Kitle ve Kitleler.....	440
• Kitle İletişimi.....	444
• Kitle Gözlemi.....	449
• İletişim ve Topluluk/Ortaklık.....	459
• Kültür ve Yaşam Biçimi.....	467
• Topluluk Fikri.....	478
• Ortak Bir Kültürün Gelişmesi.....	483
Adlar ve Eserler Dizini.....	491
Kavramlar Dizini.....	497

ÖNSÖZ

Bu kitabın temelinde, kültür fikrinin ve bu sözcüğün genel modern kullanımlarının, İngiliz düşünce hayatına Sanayi Devrimi diye nitelediğimiz dönemde girmiş olduğu keşfi yatıyor. Kitap, bunun nasıl ve neden gerçekleştiğini gösterme ve kültür fikrinin izini günümüze kadar sürme çabasının ürünü. Dolayısıyla bu kitap, 18. yüzyılın sonlarından itibaren İngiliz toplumunda yaşanan değişimlere düşünce ve duyu dünyasında verilen tepkilerin bir açıklaması ve yorumu. “Kültür” sözcüğünü kullanışımız ve bu sözcüğün göndermede bulunduğu meseleler, ancak böyle bir bağlam içerisinde layıkıyla anlaşılabilir.

Kitap, Clifford Collins ve Wolf Mankowitz’le birlikte 1946-1948 yılları arasında editörlüğünü yaptığım *Politics and Letters* dergisinin kuruluşuyla başlayan sorgulamayı sürdürüyor. O zaman amacımız, “kültür” kavramının tanımladığı bu geleneği sorgulamak ve mümkün olduğunda da kendi neslimizin deneyimleri çerçevesinde yeniden yorumlamaktı. Bu ilk girişimde ortaklaşa çalıştığım editörlerle, birlikte öğrendiğimiz şeyler için hep minnettar olacağım.

1950'den itibaren kitabın yazılma sürecindeki katkılarından ötürü özellikle Mr. Collins'e ve meslektaşım Anthony McLean'a şükran borçluyum. Vakitsiz ölümlerine rağmen aralarında kıymetli eserler bırakan Humprey House ve Francis Klingender'le yürüttüğüm tartışmalar çalışmam sırasında bana çok şey kattı. Bana yardımları dokunmuş olan diğer pek çok kişi arasında F.W. Bateson, E.F. Bellchambers, Henry Collins, S.J. Colman ve H.P. Smith'in adlarını özellikle zikretmem gerekiyor. Eşimle, metnin taslakları üzerinde satır satır tartıştık; bazı bölümleri birlikte yazdığımız söylebilir. Ancak nihayetinde, değerlendirmelerimin veya varsa hatalarımın yegâne sorumlusu benim.

Kitabın biçiminden ötürü, ele aldığım sözcüklerdeki ve anlamlardaki değişimlerin ayrıntılı bir dökümünü sunamadım. Kitaptaki değerlendirmelere temel oluşturan bu malzeme, ilerleyen zamanlarda, "Sanayi Devrimi Sırasında İngiltere'deki Değişimler" adlı, uzmanlara yönelik bir yazıda yayınlayacağım.* Metnimdeki kısa bilgiler, her özetleme için geçerli olan tehlikelerle maluldür ve asıl olarak sözcüklerin kendileriyle ilgilenen okuyucular, konuyla ilgili halihazırdaki otoritelere kimi yeni bulgular ekleyen bu yazıya başvurmalıdırlar.

Kitap basım aşamasındayken, bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmaların hangi yönlerde ilerlemesinin yararlı olacağı üzerine düşündüm, onları da burada kaydetmekte fayda olabilir. Öncelikle, bana öyle geliyor ki, farklı yönlerde yapılan çalışmalarla birlikte, yeni bir kültür kuramına ulaşabileceğimiz noktaya geldik. Bu kitapta amacım geleneği açıklığa kavuşturmaktı, ama buradan yola çıkıp ilkeleri yeni baştan belirlemek mümkün olabilir; kültür kuramı, bütün-

---

* Raymond Williams'in başta bu kitaba bir ek olarak tasarladığı yazı, uzun bir süre sonra, 1976'da yayınladığı *Anahtar Sözcükler* (çev. Savaş Kılıç, İletişim Yayınları) başlıklı kitabı oluşturmuştur – e.n.

lkl bir hayat tarzını oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiyi konu alan bir kuram şeklinde ele alınabilir. Bu çerçevede ayrıca, “genişleyen kültür” fikrini ve içerdiği ayrıntılı süreçleri incelememiz gerekiyor. Zira genişleyen bir kültür içinde yaşıyoruz ama enerjimizin çoğunu, onun mahiyetini ve koşullarını anlamaya çalışmak yerine bu duruma hayıflanmakla geçiriyoruz. Bence, yerleşik kültür tarihimizin, okur-yazarlık, eğitim düzeyleri ve basın gibi alanlarında acilen ciddi bir olgusal gözden geçirmeye ihtiyacımız var. Ayrıca, uygun bir ortak politika oluşturmak için, halihazırdaki kültürel genişlemenin toplumsal ve ekonomik sorunlarını ayrıntılı bir şekilde incelemek gerek. Son olarak, eleştiri alanında, yaratıcı etkinlik ve iletişim üzerine çeşitli araştırmaların mümkün kıldığı yeni tanımlar çerçevesinde, çözümlene yöntemlerimizi geliştirebiliriz. Bütün bu işler zor olacaktır, ama bu konulardaki mevcut szvarlığımızın bağlamını anlamak bize yardımcı olabilir – elinizdeki kitap tam da böyle bir katkı sağlamak amacıyla yazıldı.

Bu kitabın bazı bölümleri daha önce *Essays in Criticism* ve *Universities and Left Review* dergilerinde farklı biçimlerde yayınlanmıştır.

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ

Kültür ve Toplum'u yazmamın üzerinden çeyrek yüzyıldan fazla zaman geçti. Bazen bu kitabı ya da bazı bölümlerini yeniden okuduğumda başkası tarafından yazılmış bir kitabı okuyormuşum gibi geliyor. Oysa, sanayi uygarlığında ve bu uygarlığın sanatı ile düşüncesinde yaşanmış ve yaşanmakta olan şeyler konusundaki kavrayışımı ifade eden bir tutumu ilk kez bu kitapta bulmuştum. O zamandan bu yana kimi noktaları ve değerlendirmeleri geliştirdim ya da yer yer değiştirdim, ama dünyayı böylesine esaslı bir şekilde değiştiren ve bugün de dünyanın büyük krizinin temelini oluşturan o iki olağanüstü yüzyılı anlamaya yönelik temel yollardan birinin, her aşamada etkin ve canlı olan kültür üzerine ayrıntılı ve karmaşık düşünceden geçtiği yolundaki görüşümü hiç değiştirmedim.

Kitap, ilk “Önsöz”de de açıklandığı gibi, modern anlamlarıyla kültür kavramının Sanayi Devrimi sırasında ortaya çıktığı yolundaki keşfim etrafında oluştu; yalnızca “kültür”ün yeni anlamında değil, birbiriyle yakından ilişkili geniş bir sözcük grubunda ifade kazanan yeni sorun ve soru türleri

etrafında düzenlendi. Dolayısıyla bizzat sorgulama ve tartışma dili kısmen değişmiş ve değişmekte olduğundan, ben de merkeze yeni yerleşen bu tartışma türüne katkıda bulunmuş birbirinden son derece farklı insanların yazılarında bu değişimi izlemeyi amaçladım.

Kitap hakkında bugün bana en çok sorulan sorulardan biri, ele alacağım yazarları nasıl seçtiğimdi. Bu sorunun arkasında genellikle, sanki bu tür yazarların bir tür listesi ya da kataloğu varmış da ben de şu ya da bu yazarı seçmiş ya da dışarda bırakmışım gibi örtük bir varsayım vardır. Ancak şunu belirtmem gerekiyor ki, bu kitap için yaptığım okumalar sırasında benim bildiğim öyle bir liste yoktu, ondan sonra keşfedilmiş de değil. Yazarların çoğunun zaten iyi tanınmış olmadıklarını söylemek istemiyorum, demek istediğim şu: Bu yazarlar, yanılmıyorsam, daha önce böyle belirli merkezî temalar etrafında birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınmamışlardı. Doğrusu kitabın fiilî hazırlık süreci, önümde hazır bir liste ya da gerçek bir işaret direği olmadan, sürekli genişleyen okumalar yapmamla ilerledi. Hatta daha önce araştırmamla bağlantılı görmediğim, ama bariz şekilde ilişkili olan yığınla yazı olduğunu fark edip telaşa kapıldığım anlar olduğunu da hatırlıyorum. Sonuçta kitap durmadan yeni baştan şekillendi. Yazıldıktan sonraki yıllarda da, bu kapsama giren başka örnekler olduğunu ve başka eklemeler yapılabileceğini gördüm. Ama, kültürü ve toplumu konu alan ve gerçek karmaşıklığı içinde neredeyse hiç bilinmeyen bir yazı geleneğinin varlığıyla ilgili belli bir anlayışı oturtma yolunda hayli mesafe kat ettiğim söylenebilir, nitekim pek çok okur da bunu söylüyor. Böyle bir anlayış oturduktan sonra çeşitli eklemeler veya belki çıkarmalar yapılabilir, ama kitabın genel başarısı, böyle bir geleneğin varlığını göstermekti. Bu durumda, ilerleyen yıllarda kitabı okuyan pek çok kişinin, böyle bir geleneğin varlığını baştan veri kabul edip, bu

kadar iyi bilinen bir geleneğe Şu ya da bu yazarı neden dahil etmediğimi –çoğunlukla haklı nedenlerle– sorması, kitabın başarısına ironik bir saygı duruŐu gibidir.

Sürekli sorulan bir diğer soru, başka dillerde ve kültürlerde konuya açıkça uyan pek çok yazar varken, kitabı neden sadece İngiliz yazarlar üzerine kurduğum. Bu adil bir soru; ben de hem kitabın kendisinin, hem de ele aldığı pek çok yazarın, kimi zaman oldukça farklı yaklaŐımlarla, kimi zaman ortak yollarla aynı temalara değinen başka geleneklerle birlikte okunması gerektiğine kesinlikle inanıyorum. Ama Őundan hâlâ eminim ki, bu kitap, kendi belirli yöntemi içinde, ancak bu belirli deneyim ve gelenek etrafında oluşturulabilirdi. Sonunda dünyanın büyük kısmını ezip geçen ya da etkileyen Sanayi Devrimi İngiltere’de başladı. Dolayısıyla, tarihsel açıdan belirleyici olan bu geçiŐe ait yepyeni toplumsal ve kültürel iliŐki ve meseleler, olanca yeğinlikleri ve eŐi görülmemiŐ dolaysızlıkları içinde, ilk önce İngiliz kültürü içerisinde hissedildi. BaŐlangıçta, hatta ilk iki ya da üç nesil için asıl mesele, düpedüz, bunları ifade edecek bir dil bulmaktı. Başka toplumlarda da benzer değişimler meydana gelmiŐ, ve bunlara cevap vermek üzere –çoğu burada ele alınan İngiliz yazarlarınkine denk, hatta onlardan daha etkili ve ilginç– yeni düşünce ve sanat formları yaratılmıŐtır Őüphesiz, ancak yaŐananların ne olduğunu ilk yaŐandıkları yerde anlamaya çalıŐmak her zaman önemlidir. İtalyanca, Japonca ya da Almancaya çevrilmek suretiyle kitabıma gösterilen ilgi, keza bilhassa Kuzey Amerikalı okurların olumlu tepkileri, bu düŐüncemi doğruluyor sanıyorum.

Demek ki bu kitabın günümüzde temas ettiği önemli bir nokta var. *Kültür ve Toplum* 1958’de yayınlandığında, Britanya Yeni Solu’nun kurucu metinlerinden biri olduğu söylendi yaygın olarak. Bugün de hâlâ, daha sonra yayınladığım *The Long Revolution*’la birlikte bu kitabın, Richard Hog-

gart'ın *The Uses of Literacy* ve E. P. Thompson'ın *William Morris ve İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu** kitaplarıyla beraber yeni bir düşünce ve siyaset geleneği başlattığı söyleniyor. Buna başkaları karar verecek. Doğrusu tarih hayli karmaşıktır. Ama 1968'de başka bir şey söylendiğini hatırlıyorum. Bu kitaplar, ya da bazıları, o zaman yine saygı görüyordu, ama o zamandan bu yana daha net, daha katı, hatta daha geleneksel bir sosyalizm türünün geride bıraktığı bir tür kültürel radikalizmle özdeşleştiriliyorlardı. Her durumda, savlarımın bazılarını, hâlâ savduğum nedenlerle, o yönde geliştirdiğimin farkındayım. Ama bunun 1968'de görünme şekli, daha sonra, 1978'de ya da 1982'de görünme şeklinden farklıdır. Önceden sanayiciliğe veya sanayi kapitalizmine yönelik salt romantik bir eleştiri diye kendinden emin biçimde analiz edilen, hatta kimi zaman savuşturulan şey, sonraki yıllarda geri dönerek yeni ekoloji ve radikal ekoloji hareketleriyle şaşırtıcı bağlantılar kurdu. 19. yüzyıldaki öncülerin hepsinin, hatta çoğunun, yaşadıkları köklü altüst oluş hissini bu yeni hareketlerde önerilen ya da aranılan çözümlerle birleştirdikleri söylenemez. Kimileri sadece bakışlarını geriye çevirdi – sözü edilen yeni hareketlerin bazılarının hâlâ yaptığı gibi. Kimileri ise ileriye baktı; ama sanayi uygarlığının temel tarzlarının, yeni bir radikal toplumsal düzenin sorunsuz zemini olarak görüldüğü o geçici güvene nadiren rastlanıyordu. Yaşadığımız yılların krizi devam ederken, daha önceki bu yazarların açıklığı, çeşitliliği ve insani özverileri, pek çok durumda, miadı dolmuş ya da eski dönemlere ait düşünürlerdense aynı mücadeleyi yürüttüğümüz yoldaşlara ait sesler gibi geliyordu kulağa. Yani krizin bizim dünyamızdaki derinliği ve yaygınlığı, bu en erken dönemdeki yazarlarla paylaştığımız bir şeydi ve biz de hâlâ onlarla birlikte, olayla-

* *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, Uygur Kocabaşoğlu çevirisiyle İletişim Yayınları Birikim Kitapları'ndan yayınlanmıştır (4. baskı Temmuz 2015) – e.n.

rın ezici ağırlığı altında aynı sorulara geri dönmüş vaziyette, cevaplar arıyoruz. Toplumsal düzenin krizi ile doğal düzenin krizinin birbirine kopmaz bağlarla bağlı olduğunu kabul eden en yeni ve en önemli zamane düşüncelerinden bazılarına, bu daha eski yazarlarda nüve halinde, hatta hayli gelişmiş biçimde rastlanmasını bazen ironik buluyorum. Ama sonuçta bu, ironik olmaktan çok cesaret verici bir şey, zira yeni bilgi, yeni deneyim, yeni umut biçimleri, yeni gruplar ve kurumlar, bütün bu sorgulamayı sadece tekrardan ibaret olmayan boyutlara taşıyor ve bu olağanüstü selefler cevap arama sürecini geriye götürmektense ileriye sevk ediyor.

Bu temel nedenle, *Kültür ve Toplum*'un günümüzün yeni okurları için hâlâ anlamlı olduğunu umma hakkını görüyorum kendimde. Her halükârda kitap, söz konusu İngiliz geleneğine ait düşünce ve yazıların bir tarihi olarak yaygın şekilde kullanılıyor, belki bu da yeterlidir. Ama ben bu kitabı, "Sonuç" kısmının da açıkça gösterdiği üzere, yalnızca bir tarih olsun diye yazmadım. 1945 sonrasında yaşanan inanç ve bağlanma krizi ortamında başladım onu yazmaya. Günümüz toplumunu anlamama ve bu toplumda eylememe elverecek bir tutum bulmak için var gücümle çalıştım üzerinde, ki bu toplumu anlamamanın yolu da ister istemez bize bu garip, rahatsız edici ve heyecan verici dünyayı bırakan tarihten geçiyordu. Kitabı bu gözle okumayacaklar da olabilir, ama yazılma sebebi ve umduğumdan çok daha fazla sayıda okur tarafından okunma şekli buydu.

Cambridge, 1982